

TASHQI SAVDO FAOLIYATINI TARTIBGA SOLISHDA DAVLATNING ROLI

Khakimova Khulkar Khamitovna

*iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ural davlat iqtisodiyot universiteti va Toshkent davlat
iqtisodiyot universiteti o'rtasidagi QTDMB "Korporativ
iqtisodiyoti va boshqaruv" kafedrasida katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: Davlatning tashqi iqtisodiy faoliyati milliy iqtisodiyotning eng muhim qismidir. Davlatda tashqi iqtisodiy faoliyatning roli shundan iboratki, eksportdan valyuta tushumini olish tufayli u nafaqat iqtisodiyotning rivojlanishiga, balki uning barqarorlashishiga ham ta'sir qiladi. Tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishning asosiy printsiplari ochiqlik, mustaqillik, xalqaro shartnomalarning ustuvorligini tan olishdir. Tashqi iqtisodiy faoliyat doirasida valyuta siyosati mamlakatdagi valyuta kursiga ta'sir qilish va xalqaro aloqalarni rivojlantirish uchun mustahkam poydevor yaratish orqali mamlakat iqtisodiyotini barqarorlashtirishga qaratilgan. Tashqi iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan tartibga solishning asosiy yo'nalishi jahon iqtisodiy makoniga integratsiya mexanizmlarini yaratish va ulardan foydalanishdir, ya'ni jahon iqtisodiyoti yaqin mamlakatlar bilan rivojlangan eski iqtisodiy aloqalarni saqlab qolish va ularni boshqa darajaga o'tkazish, hamma siyosiy mustaqillikka erishganida, shuningdek, boshqa mamlakatlar bilan yangi iqtisodiy va savdo aloqalarini rivojlantirishni anglatadi.

Kalit so'zlar: tashqi iqtisodiy faoliyat, siyosiy mustaqillik, iqtisodiy makon, iqtisodiyotni barqarorlashtirish, iqtisodiyotning raqobatbardoshligi, investitsiya faoliyati.

THE ROLE OF THE STATE IN THE REGULATION OF FOREIGN TRADE ACTIVITIES

Khakimova Khulkar Khamitovna

*doctor of philosophy in economics (PhD)
Senior lecturer of the Department of "Corporate Economics and
Management" between Ural State University of Economics and Tashkent State
University of Economics*

Abstract: Foreign economic activity of the state is the most important part of the national economy. The role of foreign economic activity in the state is that due to the receipt of foreign exchange earnings from exports, it affects not only the development of the economy, but also its stabilization. The main principles of foreign

economic activity are openness, independence, recognition of the priority of international treaties. Within the framework of foreign economic activity, monetary policy is aimed precisely at stabilizing the country's economy by influencing the country's exchange rate and creating a solid foundation for the development of international relations. The main direction of state regulation of foreign economic activity is the creation and use of mechanisms for integrating Russia into the world economic space, that is, it implies the preservation of old economic ties that have developed with neighboring countries, and their transfer to another level, when everyone has gained political independence, as well as the development of new economic trade relations with other countries of the world economy.

Keywords: foreign economic activity, political independence, economic space, economic stabilization, economic competitiveness, investment activity.

Hozirgi vaqtda davlatning tashqi iqtisodiy faoliyati milliy iqtisodiyotning eng muhim qismidir. Ushbu faoliyat butun mamlakat iqtisodiyotining dinamikasi va tuzilishini shakllantirishga imkon beradi. Tashqi iqtisodiy faoliyat tovarlar, xizmatlar eksporti va importi, shuningdek xorijiy kreditlar va investitsiyalar bilan bog'liq bo'lgan iqtisodiy faoliyat sohalaridan biridir.

Tashqi iqtisodiy faoliyatning asosiy vazifasi mamlakatda reproduktiv jarayonni kengaytirish uchun tashqi iqtisodiy sharoitlarni shakllantirish va saqlashdir. Davlatda tashqi iqtisodiy faoliyatning roli shundan iboratki, eksportdan valyuta tushumini olish tufayli u nafaqat iqtisodiyotning rivojlanishiga, balki uning barqarorlashishiga ham ta'sir qiladi. Shuningdek, mamlakatda zamonaviy texnologiyalar va texnologiyalarni import qilish hisobiga ishlab chiqarishning texnologik darajasi oshib bormoqda, bu esa davlatda ilmiy-texnik taraqqiyotga yordam beradi.

Davlatning tashqi iqtisodiy siyosatining asosiy va muhim maqsadlari quyidagilardan iborat:

mamlakatning raqobatdosh ustunliklarini amalga oshirish;

tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishda iqtisodiyot sub'ektlari uchun qulay iqtisodiy sharoitlarni yaratish;

ishlab chiqarishni tarkibiy qayta qurish va modernizatsiya qilish asosida iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish;

eksport-import operatsiyalarini ratsionalizatsiya qilish.

Tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishning asosiy printsiplari ochiqlik, mustaqillik, xalqaro shartnomalarning ustuvorligini tan olishdir.

Davlatning tashqi iqtisodiy faoliyati tarkibiga tashqi savdo (savdo siyosati), investitsiya faoliyati, valyuta siyosati, bojxona siyosati kiradi. Tashqi savdo faoliyatining asosiy shakli tovarlarni moddiy shaklda sotib olish va sotish bitimidir. Eksport tashqi savdo faoliyatining maqsadi xalqaro ishlab chiqaruvchilarning

tovarlarini jahon bozorida sotishdir. Eksportni yanada rag'batlantirish uchun davlat moddiy va diplomatik qo'llab-quvvatlash orqali chet eldagi milliy tadbirkorlarni rag'batlantirishni amalga oshirishi mumkin. Ushbu omil chet elda tadbirkorlikni yanada rivojlantirishga, shuningdek eksport ulushini oshirishga yordam beradi. Import qilingan tashqi savdo siyosatining maqsadi import qilinadigan xorijiy tovarlar, ishlar, xizmatlarni mamlakat hududiga kuzatib borish va tartibga solishdir.

Intellektual mulkning tashqi savdosi intellektual mulk ob'ektlariga bo'lgan huquqlarni o'tkazish sifatida amalga oshiriladi: ixtirolar, foydali modellar, sanoat namunalari, nou-xau, savdo belgilari, texnik hujjatlar.

Davlat tashqi savdo jarayonini bojxona-tarif (eksport va import tariflari va yig'imlarini qo'llash) va tarifsiz (kvotalar, litsenziyalash va boshqa tashqi savdo operatsiyalarini qo'llash), shuningdek xorijiy davlatlar bilan savdo shartnomalari va bitimlar tuzish orqali tartibga soladi.

Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy investorlar uchun eng qulay iqlimni shakllantiradi. Kapitalni import qilish va eksport qilish tufayli milliy ishlab chiqarish ko'paymoqda, mamlakatda eksportga yo'naltirilgan korxonalar rivojlanmoqda, shuningdek, kapitalning milliy chegaradan o'tishini tartibga solish va nazorat qilish tizimi shakllanmoqda. Investitsiya siyosati orqali yangi tashkilotlar, korxonalar tashkil etilib, xizmat ko'rsatish va infratuzilma sohasi rivojlanmoqda.

Tashqi iqtisodiy faoliyat doirasida valyuta siyosati mamlakatdagi valyuta kursiga ta'sir qilish va xalqaro aloqalarni rivojlantirish uchun mustahkam poydevor yaratish orqali mamlakat iqtisodiyotini barqarorlashtirishga qaratilgan. Ushbu siyosat valyuta ayirboshlash operatsiyalariga ta'siri tufayli amalga oshiriladi. Valyuta siyosatini tartibga solish iqtisodiy va ma'muriy majburlash choralari yordamida amalga oshiriladi. Iqtisodiy xarakterdagi chora-tadbirlarga misol sifatida valyuta ayirboshlashda qo'shimcha soliqlarni undirish yoki chet el valyutasiga sarmoya kiritishda rezidentlar va norezidentlarga imtiyozlar berish mumkin. Ma'muriy majburlash davlat tomonidan vakolat berilgan banklarda valyuta operatsiyalarini jamlash, import qiluvchilar uchun valyuta cheklovlari va valyuta ayirboshlash cheklovlarini o'z ichiga oladi.

Eksportning arzonlashishi milliy valyutaning qadrsizlanishi ta'siri ostida sodir bo'ladi. Ushbu omil jahon bozoriga etkazib beriladigan mahalliy tovarlarni yanada raqobatbardosh qiladi. Agar milliy valyutaning narxi ko'tarilsa, bu holda import eng foydali hisoblanadi.

Davlat tashqi iqtisodiy faoliyatining yana bir qismi bojxona siyosatidir. Tashqi iqtisodiy faoliyatning ushbu sektori tovarlarni eksport qilish va import qilish tarkibi va shartlarini tartibga soladi.

Bojxona siyosatini amalga oshirish bojxona-davlat muassasasi orqali amalga oshiriladi, u chegaradan o'tgan barcha tovarlarni olib kirish va olib chiqishni nazorat

qiladi. Tovar bojxona chegarasini kesib o'tganda bojxona boji undiriladi. Uning hajmi bojxona stavkasi bilan belgilanadi. Bojxona tarifida tovarlar qayta ishlash darajasiga (bu xom ashyo, yarim tayyor mahsulotlar va boshqalar), shuningdek kelib chiqishi (qishloq xo'jaligi, sanoat va boshqalar) bo'yicha taqsimlanadi.

O'zbekiston Respublikasida tashqi iqtisodiy siyosatining eng ustuvor yo'nalishlari:

- tovarlarining jahon bozorlariga kirishi va xorijiy raqobatni yo'q qilish uchun turli xil sharoitlarni ta'minlash;
- tashqi savdo orqali kapital oqishini oldini olish;
- umuman mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirish va uning xalqaro iqtisodiy munosabatlar tizimiga qo'shilishi;
- an'anaviy savdo-iqtisodiy aloqalarni saqlash va mustahkamlash.

Tashqi iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan tartibga solishning asosiy yo'nalishi O'zbekiston Respublikasining jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvi mexanizmlarini yaratish va ulardan foydalanish, ya'ni yaqin mamlakatlar bilan rivojlangan eski iqtisodiy aloqalarni saqlab qolish va ularni boshqa darajaga o'tkazish, hamma siyosiy mustaqillikka erishganida, shuningdek, boshqa mamlakatlar bilan yangi iqtisodiy va savdo aloqalarini rivojlantirishdir.

Shuningdek, tashqi iqtisodiy faoliyatni boshqarishda davlat hukumati xalqaro lizingga, ya'ni keyinchalik sotib olish huquqiga ega bo'lgan norezidentlardan ma'lum muddatga mol-mulk sotib olishga ko'proq e'tibor beradi. Ushbu turdagi tashqi iqtisodiy faoliyat bilan ko'plab sanoat korxonalarining yuklanmaganligini hisobga olish kerak.

Shunday qilib, davlatning tashqi iqtisodiy faoliyati mamlakatning iqtisodiy salohiyatini barqarorlashtirish va mustahkamlashda asosiy va muhim rol o'ynaydi. Ushbu jihat tashqi savdo, investitsiya faoliyati, valyuta siyosati, shuningdek bojxona siyosatida namoyon bo'ladi. Tashqi iqtisodiy faoliyatning ushbu sohalari yordamida xalqaro ishlab chiqaruvchilarning tovarlari jahon bozorida sotiladi, milliy ishlab chiqarish ko'payadi, mamlakatda eksportga yo'naltirilgan korxonalar rivojlanadi va valyuta bozoriga ta'sir ko'rsatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. The Law of the Republic of Uzbekistan «About Education». Tashkent, 1997
2. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan «On the National Program for Personnel Training». Tashkent, 1997
2. Resolution of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan «On state educational standards». Tashkent, 2020
3. Shabatin I.I. Education as the main reserve for the development of society. // Economics of education. - Moscow, 2022. №5. - p.18-22.